

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Series "Psychology". № 1(15), pp. 48-55 (2022)
УДК 159.9.07
DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2022.1\(15\).8](https://doi.org/10.17721/BSP.2022.1(15).8)

ISSN 1728-3817
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University", 2022

Оксана Сенік, канд. психол. наук, доц.
ORCID: 0000-0003-1657-4490
Український католицький університет, Львів, Україна

Олексій Полунін, д-р психол. наук, проф.
ORCID: 0000-0001-9058-3200
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна

Олександра Шатілова, канд. психол. наук, асист.
ORCID: 0000-0002-3785-5606
Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

Володимир Абрамов, канд. психол. наук, асист.
ORCID: 0000-0003-1186-5272
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ірина Кривенко, канд. психол. наук, доц.
ORCID: 0000-0002-7558-5440
Український католицький університет, Львів, Україна

ВИМІРЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОГО: РЕВАЛІДИЗАЦІЯ "ШКАЛИ ВРАХУВАННЯ МАЙБУТНІХ НАСЛІДКІВ"

Висвітлено підходи до дослідження та вимірювання перспективи майбутнього особистості. Здійснено перегляд валідності і надійності "Шкали врахування майбутніх наслідків". Вибірку сформували 1137 осіб (середній вік $M = 21,05$), мешканці майже усіх областей України й АР Крим. Проведене дослідження показало, що українська версія "Шкали врахування майбутніх наслідків" має хороші показники валідності і надійності як у її дво-, так і однофакторному рішенні.

Ключові слова: CFC-14, Шкала врахування майбутніх наслідків, адаптація методики.

Часова перспектива майбутнього як показник соціально-психологічної адаптації особистості. Часова перспектива майбутнього є необхідною умовою успішної адаптації особистості в сучасній культурі, орієнтованій на досягнення, успіх і здоров'я. Особи з розвиненою перспективою майбутнього вчасно проходять профілактичні медичні огляди, більше дотримуються дієти та слідкують за індексом маси тіла, оскільки добре усвідомлюють віддалені наслідки своєї теперішньої поведінки, що стосується здоров'я [11, 12, 13, 16, 25, 45, 57]. Особи, орієнтовані на майбутнє, характеризуються вищою готовністю регулярно виконувати фізичні навантаження [12, 42], лімітовано приймати сонячні ванни [31], вони більш схильні робити щеплення [40] та менш схильні курити та вживати алкоголь [7, 11, 12, 23, 53]. Отже, часова перспектива майбутнього робить вагомий внесок у гарний стан здоров'я, впливаючи на індивідуальний рівень психологічного благополуччя особистості.

Згідно з евдемоністичним підходом психологічне благополуччя відображає міру адаптації особистості до конкретних соціокультурних обставин з їхніми часовими характеристиками, а отже, є результатом знаходження балансу між вимогами оточення й розвитком власної індивідуальності [9]. Зважаючи на це, якщо характерними ознаками культури є цінності успіху й досягнення, то бути адаптованим у цій культурі означає мати виражену перспективу майбутнього, що відображає вміння особистості відмовитися від задоволення в теперішньому заради поставлених майбутніх цілей [56]. Відомо, що часова перспектива майбутнього пов'язана з такими аспектами соціально-психологічного виміру благополуччя, як вміння управляти оточенням і використовувати потенційні можливості, створювати умови й обставини, необхідні для досягнення поставлених цілей. Показано, що особи з розвиненою часовою перспективою майбутнього наповнюють своє життя смислами і переконаннями, що є джерелом цілей і намірів щодо власного

майбутнього, і забезпечують успішнішу адаптацію у середовищі, орієнтованому на майбутнє [8, 30, 49].

Іншим показником кращої соціальної адаптації осіб, орієнтованих на майбутнє, є вищий рівень їхньої фінансової грамотності, порівняно з особами зі звуженою перспективою майбутнього. Особи з розвиненою перспективою майбутнього мають вищий матеріальний статус, вони вміють відкладати гроші та вчасно сплачують грошові внески. Уміння планувати своє майбутнє та прогнозувати наслідки своєї поведінки допомагає особам, орієнтованим на майбутнє, не робити імпульсивних покупок і краще планувати свій бюджет [35]. Майбутньо-центрованість, вкладена у структуру мови, є також істотним чинником накопичення фінансових ресурсів та орієнтованої на здоров'я поведінки [7, 11, 20]. Натомість звужена перспектива майбутнього характерна для осіб із низьким соціально-економічним статусом. Наприклад, часовий профіль дітей, що зростають в інтернатних умовах соціальної депривації, або ж безхатченків, життя яких проходить поза межами соціальних інститутів, характеризується переважанням орієнтації на теперішнє і вкороченою перспективою майбутнього [4, 14, 28, 29].

Отже, міра протяжності перспективи майбутнього є показником соціальної адаптації особистості в різних сферах її життя [12, 29, 50, 54]. Студенти із довшою перспективою майбутнього, наприклад, мають вищу академічну успішність, що є показником їхньої кращої адаптації до академічного середовища [17, 41, 43, 54, 57].

Також поведінка осіб, орієнтованих на майбутнє, частіше спрямована на захист довкілля, оскільки вони враховують віддалені наслідки своїх дій і готові відмовитися від теперішніх зручностей чи задоволень заради досягнення дальших цілей – збереження довкілля для майбутніх поколінь [22, 33, 37, 38, 39, 53]. Така проєкційна спрямованість особистості є показником її соціальної адаптації, усвідомлення себе як частини

суспільства, оскільки передбачає відмову від індивідуальної вигоди заради загального блага [37, 38, 39].

Можемо зробити висновок, що часову перспективу майбутнього можна розглядати як прогностичний показник цілого комплексу поведінкових виявів особистості, які забезпечують відповідний рівень її соціально-психологічної адаптації відповідно до викликів і умов ситуації [50] та визначають рівень психологічного благополуччя особистості. Водночас надмірна зосередженість на майбутньому може стати інгібітором адекватного реагування на пропозиції, наявні в теперішньому, та чинником неадекватного відкладання задоволення певних потреб у теперішньому. З огляду на це належне балансування майбутньо- та теперішньоцентрованості є істотними фактором якості життя. Ураховуючи це, важливого значення набувають методи вимірювання часової перспективи майбутнього, які можна використовувати як з метою індивідуальної діагностики у консультативній чи психотерапевтичній практиці, так і в науковій роботі для глибшого вивчення конструкту.

Методи вимірювання часової перспективи майбутнього. Одна із перших спроб вимірювання перспективи майбутнього належить Ж. Нюттену, засновнику бельгійської школи дослідження часової перспективи. Учений, приділяючи основну увагу саме перспективі майбутнього, розглядав її як мотиваційне утворення, що складається з послідовних подій з певними інтервалами між ними, які представлені у свідомості особи в зазначений момент часу і здійснюють мотиваційний вплив на її рішення і поведінку [41]. Згідно з автором, перспектива майбутнього має різну протяжність, насиченість, рівень структурованості і реалістичності. Останній відіграє важливу роль у забезпеченні регулювального впливу на поведінку особистості: чим вищий рівень реалістичності, тим більш цілеспрямованою є поведінка в теперішньому. Отже, акцентуючи увагу на мотиваційній функції перспективи майбутнього, для її вимірювання Ж. Нюттен розробив "Метод мотиваційної індукції", що визначає локалізацію мотиваційних цілей на часовій шкалі майбутнього. Методика складається із 60 незакінчених речень, які досліджуваним пропонують закінчити на свій розсуд. Аналіз змістового матеріалу дозволяє визначити протяжність майбутнього та прокласифікувати мотиваційні цілі за смисловими категоріями: "я", "інші люди", "природні і реальні/матеріальні об'єкти", "уявні та нематеріальні/ідеальні об'єкти".

Окрім дожини, перспектива майбутнього може мати різне емоційне забарвлення: майбутнє може бути очікуваним, воно може викликати страх чи тривогу, або ж не викликати особливо виражених емоцій. З метою вимірювання емоційної складової часової перспективи В. Ленсом – одним із учнів Ж. Нюттена – було запропоновано "Шкалу часового настановлення", в основі якої лежить метод семантичного диференціалу. Шкала дає змогу виміряти афективне настановлення особистості на власне минуле, теперішнє й майбутнє. Згідно з Ленсом, афективне настановлення на майбутнє є результатом очікування позитивних, нейтральних чи негативних подій, що надає емоційного забарвлення власному майбутньому загалом [41].

Серед українських науковців над темою дослідження часової перспективи працював Є. Головаха, який у співавторстві з О. Кроніком розробили метод каузометрії – метод дослідження суб'єктивної картини життєвого шляху і психологічного часу особистості [1]. Повний варіант каузометричного дослідження особистості складається з одинадцяти частин, виконання яких займає приблизно

1,5–2 год. Результатом дослідження є побудова каузограми – осмисленої системи причинних зв'язків між найбільш значущими подіями власного життя [2, 3]. Метод дає змогу визначити як протяжність часової перспективи, зокрема й перспективи майбутнього, так й афективне настановлення щодо майбутнього. Окрім цього, він дає можливість осмислити власне майбутнє в контексті цілого життєвого шляху, що робить каузометрію придатною у сфері індивідуальної діагностики. Проте індивідуальна форма застосування методу каузометрії, а також 11-блокова структура дослідження вимагає активного залучення дослідника у процес дослідження, що робить метод дуже затратним у часі.

Не позбавлені недоліків і попередньо описані "Метод мотиваційної індукції" Ж. Нюттена та "Шкала часового настановлення" В. Ленса. Опрацювання результатів за цими методиками займає доволі багато часу, що ускладнює їхнє використання у наукових дослідженнях з великими вибірками. Зважаючи, що наприкінці минулого століття у психології відбувалося стрімке зростання кількості емпіричних досліджень, зокрема з використанням зручних в обрахунку тестів, назріла потреба у створенні надійних, валідних і швидких у використанні методів дослідження часової перспективи.

Багато науковців почали працювати над створенням тестів і на зламі ХХ–ХХІ ст. з'являються перші опитувальники для дослідження часової перспективи особистості, найвідоміші з яких – "Шкала врахування майбутніх наслідків" [53], "Опитувальник часової перспективи Зімбардо" [56], "Шкала часової спрямованості" [51], та недавній "Тест темпоральної компетентності" [36].

"Тест темпоральної компетентності" Т. Луз та інших учених вимірює здатність особистості належним чином розпоряджатися часовими ресурсами й інтегрувати їх у єдине ціле. Інструмент складається із п'ятнадцяти тверджень, що разом вимірюють п'ять темпоральних компетентностей особистості:

- антиципація – здатність урахувувати послідовність подій у часі, на основі якої здійснюють прогнозування наступних подій;
- майбутнє – уміння проєктувати почуття власної екзистенції у майбутнє за допомогою уяви, фантазії і мотивації;
- минуле – здатність урахувувати минулий досвід з метою корегування власних дій і формування інтегрованої репрезентації себе в часовій тривалості;
- часовий розрив – концептуально відображає розрив лінійності часу щоденного життя;
- повнота теперішнього – часова компетентність, що відображає особистісну здатність повністю перебувати в теперішньому і доброзичливо приймати те, що відбувається тут і тепер.

Тест має високу конструктну й конвергентну валідність та прийнятні для короткої версії показники надійності: α -Кронбаха коливається від 0,66 до 0,81 залежно від шкали і вибірки дослідження. Виняток становить лише показник гомогенності для шкали "часовий розрив", розрахований на вибірці студентів Квебеку, що досяг 0,56. Гомогенність цієї шкали, розрахована на вибірці французьких студентів, становила 0,70 [36]. Натепер ще немає інших мовних адаптацій цього тесту.

"Шкала часової спрямованості" Е. Шип та інших дослідників вимірює те, як багато часу індивід присвячує роздумам про своє минуле, теперішнє й майбутнє [51]. Складається із дванадцяти пунктів, що дозволяють виміряти домінуючу часову спрямованість особистості, а отже зрозуміти, як сприймання власного минулого

досвіду, теперішньої ситуації й майбутніх очікувань впливає на почуття, когніції й поведінку. Шкала має високі показники конструктивної валідності та гарні показники гомогенності. Показник α -Кронбаха становить 0,89, 0,74 і 0,86 для спрямованості на минуле, теперішнє і майбутнє, відповідно. Завдяки хорошим психометричним показникам "Шкала часової спрямованості" набуває широкого використання в наукових дослідженнях, її адаптують різними мовами [21, 24], і кількість наукових досліджень з її використанням зростає із року в рік: згідно з індексами цитування GoogleScholar у 2011–2016 рр. стаття мала 11–48 цитувань щороку, у 2017–2020 рр. – 66–83 цитувань щороку, 2021 р. – 107 цитувань, і вже станом на серпень 2022 р. є 74 наукових дослідження, проведених із використанням цієї методики.

Однак лідером з використання у наукових дослідженнях залишається "Опитувальник часової перспективи Зімбардо" [56]. За 22 роки від часу публікації стаття з описом психометричних властивостей ZTP1 процитована понад 4 тис. разів. Опитувальник складається із 56 тверджень, що вимірюють п'ять когнітивно-афективних і когнітивно-поведінкових настанов щодо індивідуального минулого (негативне минуле і позитивне минуле), теперішнього (гедоністичне теперішнє і фаталістичне теперішнє) і майбутнього, яке вимірює індивідуальну готовність відмовлятися від миттєвих насолод теперішнього і докласти зусилля заради поставлених цілей і можливих винагород у майбутньому [56].

Порівняно зі "Шкалою часової спрямованості", опитувальник Зімбардо вимірює ширші за змістом конструкти: окрім власне спрямованості на минуле, теперішнє чи майбутнє, він оцінює також когнітивно-афективні й когнітивно-поведінкові настанови щодо відповідних часових рамок. Отже, це дає змогу використовувати ZTP1 у значно ширшому спектрі наукових тем. Іншою перевагою ZTP1 є зрозумілість тверджень, з яких складається тест. Наприклад, "Тест темпоральної компетентності" також вимірює змістовно складні часові конструкти, що робить його привабливим для використання в наукових дослідженнях. Однак, як вказують автори [36], специфікою тесту є його спрямованість на французький культурний контекст: він містить фрази, що описують типове для французів сприймання часу, описане типовими для французької мови семантичними конструктами, що важко перекласти іншими мовами.

Отже, зважаючи на описані переваги, а також гарні показники надійності та конвергентної валідності, "Опитувальник часової перспективи Зімбардо" здобув широку популярність в наукових колах і був перекладений та адаптований понад 20 мовами, що також дало змогу проводити масштабні кроскультурні вивчення часової перспективи [52]. Українською мовою "Опитувальник часової перспективи Зімбардо" вперше адаптовано 2012 р. [5], а через п'ять років ревалідизовано на більшій вибірці [6]. Завдяки адаптації отримано гарні показники конструктивної валідності, а також підтверджено високу гомогенність для шкал негативного минулого, гедоністичного теперішнього, фаталістичного теперішнього і майбутнього (0,73 ... 0,81). Для шкали позитивного минулого показник α -Кронбаха виявився задовільним (0,65). Однак варто зауважити, що ця шкала характеризується найнижчим показником гомогенності у більшості мовних адаптацій [52].

Окрім різних аспектів перспективи майбутнього, усі розглянуті тести вимірюють також й інші складові часової перспективи особистості. На відміну від них, "Шкала врахування майбутніх наслідків" (*Consideration of Future*

Consequences, CFC) [53] зосереджена лише на перспективі майбутнього і сформована з двох шкал: близьке майбутнє і віддалене майбутнє. Спочатку до методики входили 12 тверджень, її планували, як однофакторну: високі значення за шкалою свідчили про схильність особи враховувати віддалені наслідки власної поведінки. Однак згодом почали накопичуватися дані щодо двофакторної структури CFC: перший фактор – схильність враховувати віддалені наслідки власної поведінки, другий фактор – схильність враховувати близькі наслідки власної поведінки [13, 32, 34, 44, 48, 55]. Окрім аналізу факторної структури методики, на користь двофакторної моделі свідчила також логіка психологічної інтерпретації: два фактори близького і віддаленого майбутнього хоч і корелюють між собою, проте незалежно пов'язані з різними психологічними конструктами. Показано, наприклад, що фактор врахування близьких наслідків власної поведінки пов'язаний зі здійсненням компульсивних покупок у борг за допомогою платіжної/кредитної картки, натомість фактор врахування віддалених наслідків не є прогностичним щодо такого типу поведінки [32]. Також встановлено, що самоконтроль пов'язаний лише з врахуванням близьких наслідків (обернена кореляція) [18, 32]. Натомість фактор врахування віддалених наслідків є кращим предиктором орієнтованої на здоров'я поведінки та настанов [48].

З огляду на це та спираючись на накопичені результати досліджень, Дж. Джореман з колегами відстоюють двофакторну модель CFC, що передбачає: особа може враховувати віддалені наслідки власної поведінки, близькі наслідки власної поведінки, або ж і те, й інше [34]. 2012 р. до загального переліку тверджень шкали автори додають ще два. Емпірична перевірка 14-пунктової версії CFC дала такі результати:

- аналіз надійності показав, що коефіцієнт α -Кронбаха для віддаленого майбутнього становить 0,80–0,82, для близького майбутнього – 0,80–0,84; коефіцієнт α -Кронбаха для віддаленого майбутнього у 12-пунктової версії CFC був нижчим – 0,70–0,74;

- конфірматорний факторний аналіз продемонстрував хороші показники для двофакторної моделі і незадовільні показники для однофакторного рішення шкали [34];

- перевірка критеріальної валідності 14-пунктової версії CFC показала, що дві шкали – віддалене майбутнє і близьке майбутнє – є незалежно прогностичними щодо настанов і намірів, пов'язаних зі здоровим харчуванням і виконанням фізичних тренувань [34].

Отже, Дж. Джореман з колегами підтвердили перевагу двофакторного рішення для шкали CFC.

Українською мовою ця шкала вперше адаптована 2017 р. [7]. Здійснено переклад тексту методики відповідно до міжнародних стандартів адаптації психологічних тестів [19]. Результати української адаптації CFC також свідчили на користь двофакторної моделі: оцінка конструктивної валідності за допомогою конфірматорного факторного аналізу показала, що двофакторне рішення шкали характеризується хорошими індексами відповідності, натомість показники однофакторної моделі виявилися незадовільними. Перевірено ретестову надійність і гомогенність: коефіцієнт Кронбаха для близького майбутнього досяг 0,73 і для віддаленого майбутнього 0,68, коефіцієнт ретестової надійності із 4-тижневим інтервалом $r = 0,75$ й $r = 0,70$, відповідно. Водночас рівні гомогенності і ретестової надійності були вищими для однофакторної моделі: α -Кронбаха для загального показника врахування віддалених наслідків становив 0,76, а коефіцієнт ретестової надійності $r = 0,86$ [7].

Двофакторне рішення для CFC підтверджено багатьма дослідженнями, що показують: фактори близького і віддаленого майбутнього незалежно корелюють з іншими психологічними конструктами [10, 15, 26, 27]. Однак, зважаючи на те, що всі дослідження підтверджують статистично значущий обернений зв'язок між близьким і віддаленим майбутнім, а також підтверджену гомогенність однофакторного рішення шкали [6, 15], її використовують і для вимірювання єдиного інтегрального показника врахування віддалених наслідків, залежно від мети й гіпотез конкретного наукового дослідження [15].

Оскільки в результаті адаптації CFC українською мовою отримано суперечливі дані щодо можливості використання шкали в її однофакторному варіанті, ухвалено рішення розширити вибірку і ще раз перевірити психометричні характеристики українського варіанту "Шкали врахування майбутніх наслідків", зокрема і її конструктну валідність. Результати конфірмаційного факторного аналізу на вибірці 2017 р. Наприклад, не підтвердили конструктної валідності однофакторного рішення для українського варіанту CFC. Водночас кое-

фіцієнт α -Кронбаха для шкали загалом (0,76) був вищим від коефіцієнтів гомогенності для близького і віддаленого майбутнього окремо (0,73 і 0,68), вказуючи на хороший рівень надійності загального фактора врахування віддалених наслідків. Отже, виникла потреба в ревалідації українського варіанту "Шкали врахування майбутніх наслідків".

Методологія. Вибірка для ревалідації "Шкали врахування майбутніх наслідків" охопила 1137 осіб, зокрема щодо 514 осіб – дані з адаптації 2017 р. і щодо 623 осіб – дані, зібрані 2020 р. За місцем проживання це представники 23 областей України (крім Чернівецької обл.) й АР Крим. Середній вік досліджуваних 21,05 років (min = 16, max = 57); 723 особи жіночої статі і 323 – чоловічої (82 особи не вказали своєї статі).

Результати дослідження. Перевірка гомогенності підтвердила внутрішню узгодженість як шкали загалом, так і близького та віддаленого майбутнього (табл. 1). Причому отримано вищі показники надійності порівняно з адаптацією 2017 р.

Таблиця 1

Показники гомогенності української версії "Шкали врахування майбутніх наслідків"

Шкала	Адаптація 2021 р.	Адаптація 2017 р.
Близьке майбутнє	0,75	0,73
Віддалене майбутнє	0,72	0,68
Шкала загалом	0,77	0,76

Статистичний аналіз показав, що гомогенність близького майбутнього і шкали загалом зростає на кілька тисячних, якщо видалити твердження № 5 (з 0,747 до 0,750 для близького майбутнього, і з 0,771 до 0,776 для шкали загалом). Це твердження також характеризується найнижчим показником *item-total correlation* як для близького майбутнього, так і для шкали загалом. Отримані результати узгоджуються з результатами адаптацій CFC іншими мовами, що показують: твердження № 5 робить найменший внесок у гомогенність як близького майбутнього, так і загального показника врахування майбутніх наслідків [10, 15, 26, 27].

Конструктну валідність української версії "Шкали врахування майбутніх наслідків" перевіряли за допомогою конфірмаційного факторного аналізу (КФА). У табл. 2 представлено індекси відповідності для кожної з моделей: однофакторного рішення, двофакторного рішення з корельованими факторами (у модель КФА закладено умову, що субшкали "Близьке майбутнє" і "Віддалене майбутнє" корелюють між собою), двофакторного рішення з некорельованими факторами (у модель КФА закладено умову, що субшкали "Близьке майбутнє" і "Віддалене майбутнє" не корелюють між собою), а також результати конфірмаційного факторного аналізу з адаптації 2017 р.

Таблиця 2

Індекси відповідності факторних моделей для української версії "Шкали врахування майбутніх наслідків"

Індекси відповідності	Однофакторна модель	Двофакторна модель (корельовані фактори)	Двофакторна модель (некорельовані фактори)	Двофакторна модель з адаптації 2017 р. (корельовані фактори)
χ^2	288,997	133,368	484,14	119,637
<i>p</i>	< 0,001	< 0,001	0	0
<i>df</i>	90	63	77	50
$\chi^2 / (df)$	3,21	2,12	6,29	2,39
GFI	0,962	0,981	0,857	0,932
CFI	0,884	0,955	0,672	0,944
NFI	0,842	0,92	0,637	0,91
SRMR	0,046	0,033	0,085	0,043
RMSEA	0,05	0,033	0,115	0,052

Згідно з літературою, значення від 0,90 до 0,95 для індексів GFI (*goodness of fit index*/якість індексу відповідності теоретичної моделі зібраним емпіричним даним), CFI (*comparative fit index* / порівняльний індекс відповідності) і NFI (*normed fit index* / нормований індекс відповідності) вказують на прийнятний рівень відповідності заданої моделі КФА зібраним емпіричним даним, а вище від 0,95 – на хороший рівень відповідності. Для хорошого рівня відповідності значення SRMR (*standardized root mean square residual* / стандартизований середньоквадратичний залишок) і RMSEA (*root*

mean square error of approximation / середньоквадратична помилка апроксимації) мають бути нижчими від 0,05, а значення від 0,05 до 0,08 вказують на задовільний рівень відповідності [38, 42].

Як видно з табл. 2, модель 2021 р., що складається із двох некорельованих факторів, має неоптимальні індекси відповідності: усі індекси перебувають поза прийнятними межами. Натомість модель із двох корельованих факторів виявилася найбільш відповідною зібраним емпіричним даним: її індекси відповідності перебувають у межах прийнятних і добрих інтервалів і є

кращими за показники моделі 2017 р. Водночас серед індексів однофакторної моделі частина (GFI, SRMR і RMSEA) потрапляють у діапазон доброї відповідності, натомість інші індекси (CFI та NFI) перебувають поза межами прийнятних інтервалів. Отже, результати тесту Кронбаха та конфірматорного факторного аналізу вказують на можливість використання української версії "Шкали врахування майбутніх наслідків" у її однофакторному рішенні, проте варто пам'ятати, що двофакторний варіант цієї шкали має оптимальніші статистичні показники, а тому більш рекомендований для використання з метою індивідуальної діагностики та проведення наукових досліджень.

Наукова дискусія та висновки. Унаслідок ревалідації "Шкали врахування майбутніх наслідків" підтверджено надійність і валідність двофакторної моделі української версії шкали та доведено можливість її використання як однофакторної. Водночас, ухвалюючи рішення про використання шкали в її однофакторному варіанті, варто зважати на результати першої адаптації 2017 р. (О. Сенік, Р. Різник, І. Горбаль), у межах якої однофакторна модель мала незадовільну конструктну валідність, на переваги використання CFC у її двофакторному рішенні [10, 15, 26, 27] та на результати пропонуваного дослідження, згідно з якими однофакторна модель має дещо вищу гомогенність, однак нижчу конструктну валідність, порівнян з її двофакторним рішенням. Отже, українська версія CFC є надійним і валідним інструментом вимірювання близького й віддаленого майбутнього, а також може бути рекомендований для вимірювання інтегрального показника врахування майбутніх наслідків, залежно від потреб конкретного наукового чи діагностичного дослідження.

Підкреслимо широкі можливості застосування валідизованої шкали для багатьох досліджень як теоретичного, так і прикладного спрямування. Її можна застосовувати як для виконання діагностичних завдань, наприклад, вікових змін у здатності враховувати майбутні наслідки, так і для дослідження ефективності корекційних заходів із розвитку здатності досягати майбутні наслідки. Валідизована шкала уможливає також вивчення рівня узгодженості й асиметрії майбутньоцентрованого мислення в парних відносинах. Не менш цікавим є її використання для вивчення зміни горизонту майбутнього під модулювальним впливом стимулів-індукторів страху, а саме під час порівняння модулювального ефекту в осіб із вираженою фобією й осіб без ознак фобії. Перспективним є її застосування для вивчення психологічних чинників, що визначають відповідальну/безвідповідальну поведінку, причому як щодо особистого життя, так і під час ухвалення рішень менеджерами й державними службовцями.

Вважаємо за доцільне навести кілька застережень, які й водночас окреслюють нові завдання щодо подальшого розроблення психометричного інструментарію для вивчення перспективи майбутнього. "Шкала врахування майбутніх наслідків" спирається на лінійну репрезентацію гомогенного плину часу, спрямованого з минулого в майбутнє, тоді як когнітивна система людини може генерувати багато інших репрезентацій плину часу [46, 47]. За своїми властивостями вони помітно різняться від конвенційного лінійного часу, але й також містять модус майбутнього. Відповідно, зазначена шкала не враховує репрезентації плину часу, що відхиляються від лінійної фізичної концепції, а тому її застосування в цьому сенсі є обмеженим. Як показали дослідження М. К. Чен [20] кодування модусів часу у

структурі мови також є визначальним для горизонту майбутнього та майбутньоцентрованої поведінки. Останнє вимагає врахування під час проведення міжкультурних досліджень у використанні "Шкали врахування майбутніх наслідків" на вибірках з різним мовним кодуванням майбутнього.

Подяка. Стаття підготовлена до друку завдяки підтримці проекту "Stand with Ukraine" від факультету гуманітарних, педагогічних і соціальних наук Люксембурзького університету.

Список використаних джерел

1. Головаха Е. И., Кроник А. А. Психологическое время личности. Київ : Наукова думка, 1984. 209 с.
2. Кроник А. А. LifeLine и другие новые методы психологии жизненного пути. Москва : Прогресс-Культура, 1993. 230 с.
3. Кроник А. А., Ахмеров Р. А. Каузометрия: Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути. Москва : Смысл, 2003. 284 с.
4. Прихожан А. М., Толстых Н. Н. Психология сиротства. СПб : Питер, 2007. 416 с.
5. Сенік О. Адаптація опитувальника часової перспективи особистості Ф. Зімбардо (ZTP1). *Соціальна психологія*. 2012. № 1-2 (51-52). С. 153–168.
6. Сенік О. М., Абрамов В. В., Гречкосій М. С. Опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо: результати валідизації російськомовної версії на російськомовних українцях та перегляду ключів української версії. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. 2017. Т. 6 (дод. 1 до вип. 37). С. 428–449.
7. Сенік О., Різник Р., Горбаль І. Щоб кинути курити, розвивайте часову орієнтацію на майбутнє. *Психологія і суспільство : укр. теорет.-метод. соціоуманіт. часопис*. 2017. № 4 (70). С. 118–128.
8. Сенік О. М. Соціально-психологічне уявлення студентської молоді про часову перспективу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2016. 19 с.
9. Созонтов А. Е. Гедонистический и эвдемонистический подходы к проблеме психологического благополучия. *Вопросы психологии*. 2006. № 4. С. 105–114.
10. Acuña I., Zalazar-Jaime M. F., Michelini Y., Guzmán J. I., Godoy J. C., Galarce E., Joireman J. Argentine validation of the Consideration of Future Consequences Scale (CFC-14). *Acta Colombiana de Psicología*. 2020. № 23 (1). P. 346–356.
11. Adams J. Consideration of immediate and future consequences, smoking status, and body mass index. *Health psychology : official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*. 2012. № 31(2). P. 260–263.
12. Adams J., Nettle D. Time perspective, personality and smoking, body mass, and physical activity: an empirical study. *British journal of health psychology*. 2009. № 14 (Pt. 1). P. 83–105.
13. Adams J., White M. Time perspective in socioeconomic inequalities in smoking and body mass index. *Health psychology : official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*. 2009. № 28 (1). P. 83–90.
14. Agarwal A., Tripathi K.K., Srivastava M.K. Social roots and psychological implications of time perspective. *International Journal of Psychology*. 1983. № 18. P. 367–380.
15. Alvarez-Nuñez L. S., Selma H., Vásquez-Echeverría A. The Consideration of Future Consequences: psychometric properties, geographical distribution and association with substance use in a representative sample of Montevideo, Uruguay. *Revista Interamericana De Psicología. Interamerican Journal of Psychology*. 2020. Vol.54 (1). P. e287.
16. Appleby P. R., Marks G., Ayala A., Miller L. C., Murphy S., Mansergh G. Consideration of future consequences and unprotected anal intercourse among men who have sex with men. *Journal of homosexuality*. 2005. № 50 (1). P. 119–133.
17. Barber L. K., Munz D. C., Bagnsby P. G., Grawitch M. J. When does time perspective matter? Self-control as a moderator between time perspective and academic achievement. *Personality and Individual Differences*. 2009. № 46 (2). P. 250–253.
18. Baumeister R. F., Muraven M., Tice D. M. Ego depletion: A resource model of volition, self-regulation, and controlled processing. *Social Cognition*. 2000. 18 (2). P. 130–150.
19. Beaton D. E., Bombardier C., Guillemin F., Ferraz M. B. Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*. 2000. № 25 (24). P. 3186–3191.
20. Chen M. K. The effect of language on economic behavior: Evidence from savings rates, health behaviors, and retirement assets. *American Economic Review*. 2013. № 103 (2). P. 690–731.
21. Chishima Y., McKay M., Cole J. The generalizability of temporal focus profiles across cultures: a secondary analysis using data from Japan and the United Kingdom. *Personal Individ Differ*. 2017. № 111. P. 92–5. DOI:10.1016/j.paid.2017.02.011.
22. Corral-Verdugo V., Fraijo-Sing B., Pinheiro J. Q. Sustainable Behavior and Time Perspective: Present, Past, and Future Orientations and

- Their Relationship with Water Conservation Behavior. *Revista Interamericana de Psicología*. 2006. № 40 (2). P. 139–147.
23. Daugherty J.R., Brase G.L. Taking Time to be Healthy: Predicting Health Behaviors with Delay Discounting and Time Perspective. *Personality and Individual Differences*. 2010. № 48. P. 202–207.
24. Diotaiuti P., Valente G., Mancone S. Validation study of the Italian version of Temporal Focus Scale: psychometric properties and convergent validity. *BMC Psychol*. 2021. № 9,19. DOI: 10.1186/s40359-020-00510-5. PMID: 33522963; PMCID: PMC7851924.
25. Dorr N., Krueckeberg S., Strathman A., Wood M. D. Psychosocial correlates of voluntary HIV antibody testing in college students. *AIDS education and prevention : official publication of the International Society for AIDS Education*. 1999. № 11 (1). P. 14–27.
26. Echeverría A. V., Esteves C., Gomes C. V., Ortuño V. E. C. Portuguese Validation of the Consideration of Future Consequences Scale. *The Spanish Journal of Psychology*. 2015. № 18, E7. DOI:10.1017/sjp.2015.5.
27. Echeverría A. V., Martín A., Ortuño V. E. C., Esteves C., Joireman J. Adaptación y Validación Inicial al Castellano de la Escala de Consideración de las Consecuencias Futuras [Adaptation and initial validation to Spanish of the Consideration of Future Consequences Scale]. *Revista Iberoamericana de Diagnóstico y Evaluación Psicológica*. 2017. № 44 (2). P. 5–15.
28. Epel E.S., Bandura A., Zimbardo P.G. Escaping Homelessness: The Influences of Self-Efficacy and Time Perspective on Coping With Homelessness. *Journal of Applied Social Psychology*. 1999. № 29 (3). P. 575–596.
29. Fiéulaine N., Apostolidis T. Precariousness as a time horizon: How poverty and social insecurity shape individuals' time perspectives. *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* / ed. by M. Stolarski, N. Fiéulaine, W. van Beek. Springer International Publishing AG, 2015. P. 213–228.
30. Hall E.T. *Taniec życia: Inny wymiar czasu*. Warszawa: Muza SA, 1999. 272 s.
31. Heckman C. J., Wilson D. B., Ingersoll K. S. The influence of appearance, health, and future orientations on tanning behavior. *American journal of health behavior*. 2009. № 33 (3). P. 238–243.
32. Joireman J., Balliet D., Sprott D., Spangenberg E., Schultz J. Consideration of Future Consequences, Ego-Depletion, and Self-Control: Support for Distinguishing Between CFC-Immediate and CFC-Future Sub-Scales. *Personality and Individual Differences*. 2008. № 45. P. 15–21.
33. Joireman J., Liu R. Future-oriented Women Will Pay to Reduce Global Warming: Mediation Via Political Orientation, Environmental Values, and Belief in Global Warming. *Journal of Environmental Psychology*. 2014. P. 391–400.
34. Joireman J., Shaffer M., Balliet D., Strathman A. Promotion Orientation Explains Why Future-Oriented People Exercise and Eat Healthy. *Personality, social psychology bulletin*. 2012. № 38. P. 1272–87.
35. Klicperová-Baker M., Košťál J., Vinopal J. Time perspective in consumer behavior. *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* / ed. by M. Stolarski, N. Fiéulaine, W. van Beek. Springer International Publishing AG, 2015. P. 353–369.
36. Loose T., Acier D., Pilet J. L., Deledalle A., El-Baalbaki G. Development and Validation of the Temporal Competency Test-5D. *Timing, Time Perception*. 2019. № 7 (3). P. 254–276.
37. Milfont T. L., Demarque C. Understanding environmental issues with temporal lenses: Issues of temporality and individual differences. *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* / ed. by M. Stolarski, N. Fiéulaine, W. van Beek. Springer International Publishing AG, 2015. P. 371–383.
38. Milfont T. L., Wilson J., Diniz P. Time perspective and environmental engagement: a meta-analysis. *International journal of psychology : Journal international de psychologie*. 2012. № 47 (5), P. 325–334.
39. Milfont T., Gouveia V. Time perspective and values: An exploratory study of their relations to environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*. 2006. № 26. P. 72–82.
40. Morison L. A., Cozzolino P. J., Orbell S. Temporal perspective and parental intention to accept the human papillomavirus vaccination for their daughter. *British journal of health psychology*. 2010. № 15(Pt 1). P. 151–165.
41. Nuttin J., Lens W. Future time perspective and motivation: Theory and research method. Leuven, Belgium: Leuven University Press and Lawrence Erlbaum Associate, 1985. 236 p.
42. Ouellette J. A., Hessling R., Gibbons F. X., Reis-Bergan M., Gerrard M. Using images to increase exercise behavior: prototypes versus possible selves. *Personality, social psychology bulletin*. 2005. № 31(5). P. 610–620.
43. Peetsma T., Van der Veen I. Relations between the development of future time perspective in three life domains, investment in learning, and academic achievement. *Learning and Instruction*. 2011. № 21. P. 481–494.
44. Petrocelli J. V. Factor validation of the Consideration of Future Consequences Scale: evidence for a short version. *The Journal of social psychology*. 2003. № 143(4), P. 405–413.
45. Piko B. F., Brassai L. The role of individual and familial protective factors in adolescents' diet control. *Journal of health psychology*. 2009. № 14 (6). P. 810–819.
46. Polunin O. Cognitive representation of situational and propositional time flow as basis for temporal framing effect in future time mode. *Studia Psychologica*. 2015. № 57 (1). P. 5–20.
47. Polunin O. Time Flow in the Human Mind. *Searching for Identity. Personal Experiences and Methodological Reflections. Monography LIBAL, Tom IV Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego*. / ed. by A. Zhanaev, A. Tkachenko. Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. 2021. P. 307–340.
48. Rappange D. R., Brouwer W. B., van Exel N. J. Back to the Consideration of Future Consequences Scale: time to reconsider? *The Journal of social psychology*. 2009. № 149 (5). P. 562–584.
49. Senyk O., Kałużna-Wielobób A. Is the classical BTP-profile always the best one? Some insights from BTP measuring in Ukrainian and Polish student samples. *Applied Psychology of Time* / ed. by U. Tokarska. Warsaw: PWN, 2016. P. 71–92.
50. Senyk O., Abramov V., Bedan V., Bunas A., Hrechkosij M., Lutsenko O., Mandzyk T., Wittmann M. Differences in Time Perspectives Measured under the Dramatically Changing Socioeconomic Conditions during the Ukrainian Political Crises in 2014/2015. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. 19(12), 7465. DOI:10.3390/ijerph19127465.
51. Shipp A. J., Edwards J. R., Lambert L. S. Conceptualization and measurement of temporal focus: The subjective experience of the past, present, and future. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 2009. № 110 (1). P. 1–22.
52. Sircova A., van de Vijver F. J. R., Osin E., Milfont T. L., Fiéulaine N., Kisliki-Erginbilgic A., Zimbardo P. G. Time perspective profiles of cultures. *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* / ed. by M. Stolarski, N. Fiéulaine, W. van Beek. Springer International Publishing AG, 2015. P. 169–187.
53. Strathman A., Gleicher F., Boninger D. S., Edwards C. S. The consideration of future consequences: Weighing immediate and distant outcomes of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1994. № 66 (4). P. 742–752.
54. Thea T. D. Future Time Perspective as a Predictor of School Investment, Scandinavian Journal of Educational Research. 2000. № 44:2. P. 177–192.
55. Toepoel V. Is consideration of future consequences a changeable construct?. *Personality and Individual Differences*. 2010. № 48. P. 951–956.
56. Zimbardo P. G., Boyd J. N. Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1999. № 77(6). P. 1271–1288.
57. Zimbardo P., Boyd J. *The time paradox: The new psychology of time that will change your life*. New York: Free Press, 2008. 358 p.

References

- Golovaha, E. I., & Kronik, A. A. (1984). *Psichologicheskoe vremya lichnosti*. K.: Naukova dumka. [in Russian].
- Kronik, A. A. (1993). *LifeLine i drugie novye metody psihologii zhiznennogo puti*. Moskva, Progress. [in Russian].
- Kronik, A. A., & Ahmerov, R. A. (2008). *Kauzometrija: Metody samopoznaniya, psihodiagnostiki i psihoterapii v psihologii zhiznennogo puti*. Moskva, Smysl. [in Russian].
- Prihozhan, A. M. & Tolstyh, N. N. (2007). *Psihologija sirotstva*. SPb.: Piter. [in Russian].
- Senyk, O. (2012). Adaptaciya opyтуval'nyka chasovoyi perspektyvy osobystosti F. Zimbardo (ZTPI). *Social'na psyholohiya*, 1-2 (51-52), 153-168. [in Ukrainian].
- Senyk, O. M., Abramov, V. V. & Hrechkosij, M. S. (2017). Opyтуval'nyk chasovoyi perspektyvy F. Zimbardo: rezul'taty validyazacyi rosijs'komovnoyi versiji na rosijs'komovnyx ukrajinycax ta perehlyadu klyuchiv ukrajin's'koyi versiji. *Humanitarnyj visnyk DVNZ "Pereyaslav-Xmel'nyc'kyj derzhavnyj pedahohichnyj universytet imeni Hryhoriya Skovorody"*, t.6 v.dod.1 do vyp.37, 428-449. [in Ukrainian].
- Senyk, O., Riznyk, R. & Horbal", I. (2017). Shhob kynuty kuryty, rozvyvajte chasovu oriyentaciyu na majbutnye. *Psyholohiya i suspil'stvo : ukr. teret.-metod. sociohumanit. chasop.* Ternopil. derzh. ekon. un-t, In-t eksperyem. system osvity, 4 (70), 118-128. [in Ukrainian].
- Senyk, O. M. (2016). Social'no-psyholohichni uyavlennya student's'koyi molodi pro chasovu perspektyvu [Social and Psychological Factors of Students' Views of their Time Perspective.] (*Extended abstract of Candidate's thesis*) Kyiv. [in Ukrainian].
- Sozontov, A. E. (2006). Gedonisticheskij i jevdemonisticheskij podhody k probleme psichologicheskogo blagopoluchija. *Voprosy psichologii*, 4, 105-114. [in Russian].
- Acuña, I., Zalazar-Jaime, M.F., Michelini, Y., Guzmán, J.I., Godoy, J.C., Galarce, E. & Joireman, J. (2020). Argentine validation of the Consideration of Future Consequences Scale (CFC-14). *Acta Colombiana de Psicología*, 23(1), 346-356. <http://www.doi.org/10.14718/ACP.2020.23.1.16>
- Adams J. (2012). Consideration of immediate and future consequences, smoking status, and body mass index. *Health psychology : official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 31(2), 260–263. <https://doi.org/10.1037/a0025790>
- Adams, J., & Nettle, D. (2009). Time perspective, personality and smoking, body mass, and physical activity: an empirical study. *British journal of health psychology*, 14(Pt 1), 83–105. <https://doi.org/10.1348/135910708X299664>
- Adams, J., & White, M. (2009). Time perspective in socioeconomic inequalities in smoking and body mass index. *Health psychology : official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 28(1), 83–90. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.28.1.83>
- Agarwal, A., Tripathi, K.K., & Srivastava, M.K. (1983). Social roots and psychological implications of time perspective. *International Journal of Psychology*, 18, 367-380.

15. Alvarez-Nuñez, L. S., Selma, H., & Vásquez-Echeverría, A. (2020). The Consideration of Future Consequences: psychometric properties, geographical distribution and association with substance use in a representative sample of Montevideo, Uruguay. *Revista Interamericana De Psicología/Interamerican Journal of Psychology*, 54(1), e287. <https://doi.org/10.30849/ripij.v54i1.287>
16. Appleby, P. R., Marks, G., Ayala, A., Miller, L. C., Murphy, S., & Mansergh, G. (2005). Consideration of future consequences and unprotected anal intercourse among men who have sex with men. *Journal of homosexuality*, 50(1), 119–133. https://doi.org/10.1300/J082v50n01_06
17. Barber, L. K., Munz, D. C., Bagnsby, P. G., & Grawitch, M. J. (2009). When does time perspective matter? Self-control as a moderator between time perspective and academic achievement. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 250–253. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.10.007>
18. Baumeister, R. F., Muraven, M., & Tice, D. M. (2000). Ego depletion: A resource model of volition, self-regulation, and controlled processing. *Social Cognition*, 18(2), 130–150. <https://doi.org/10.1521/soco.2000.18.2.130>
19. Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M. B. (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*, 25(24), 3186–3191. <https://doi.org/10.1097/00007632-200012150-00014>
20. Chen, M. K. (2013). The effect of language on economic behavior: Evidence from savings rates, health behaviors, and retirement assets. *American Economic Review*, 103(2), 690–731. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.103.2.690>
21. Chishima, Y., Mckay, M., Cole, J. (2017). The generalizability of temporal focus profiles across cultures: a secondary analysis using data from Japan and the United Kingdom. *Personal Individ Differ*. № 111. P. 92–5. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.02.011>
22. Corral-Verdugo, V., Fraijo-Sing, B., & Pinheiro, J. Q. (2006). Sustainable Behavior and Time Perspective: Present, Past, and Future Orientations and Their Relationship with Water Conservation Behavior. *Revista Interamericana de Psicología*, 40(2), 139–147.
23. Daugherty, J. R. & Brase, G. L. (2010). Taking Time to be Healthy: Predicting Health Behaviors with Delay Discounting and Time Perspective. *Personality and Individual Differences*, 48, 202–207. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.10.007>
24. Diotaiuti, P., Valente, G. & Mancone, S. Validation study of the Italian version of Temporal Focus Scale: psychometric properties and convergent validity. *BMC Psychol* 9, 19 (2021). <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00510-5>
25. Dorr, N., Krueckeberg, S., Strathman, A., & Wood, M. D. (1999). Psychosocial correlates of voluntary HIV antibody testing in college students. *AIDS education and prevention : official publication of the International Society for AIDS Education*, 11(1), 14–27.
26. Echeverría, A. V., Esteves, C., Gomes, C. V., Ortuño, V. E. C. (2015). Portuguese Validation of the Consideration of Future Consequences Scale. *The Spanish Journal of Psychology*. № 18, E7. <https://doi.org/10.1017/sjp.2015.5>
27. Echeverría, A. V., Martín, A., Ortuño, V. E. C., Esteves, C., & Joireman, J. (2017). Adaptación y Validación Inicial al Castellano de la Escala de Consideración de las Consecuencias Futuras [Adaptation and initial validation to Spanish of the Consideration of Future Consequences Scale]. *Revista Iberoamericana de Diagnóstico y Evaluación Psicológica*, 44(2), 5–15. <https://doi.org/10.21865/RIDEP44.2.01>
28. Epel, E.S., Bandura, A., & Zimbardo, P.G. (1999). Escaping Homelessness: The Influences of Self-Efficacy and Time Perspective on Coping With Homelessness. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 575–596.
29. Fioulaine, N., & Apostolidis, T. (2015). Precariousness as a time horizon: How poverty and social insecurity shape individuals' time perspectives. In M. Stolarski, N. Fioulaine, & W. van Beek (Eds.), *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (pp. 213–228). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_14
30. Hall, E. T. (1999). *Taniec życia: Inny wymiar czasu*. Warszawa: Muza SA. [in Polish].
31. Heckman, C. J., Wilson, D. B., & Ingersoll, K. S. (2009). The influence of appearance, health, and future orientations on tanning behavior. *American journal of health behavior*, 33(3), 238–243. <https://doi.org/10.5993/ajhb.33.3.2>
32. Joireman, Jeff & Balliet, Daniel & Spratt, David & Spangenberg, Eric & Schultz, Jenifer. (2008). Consideration of Future Consequences, Ego-Depletion, and Self-Control: Support for Distinguishing Between CFC-Immediate and CFC-Future Sub-Scales. *Personality and Individual Differences*. 45. 15-21. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.02.011>
33. Joireman, J., & Liu, R. (2014). Future-oriented Women Will Pay to Reduce Global Warming: Mediation Via Political Orientation, Environmental Values, and Belief in Global Warming. *Journal of Environmental Psychology*. 40. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.09.005>
34. Joireman, Jeff & Shaffer, Monte & Balliet, Daniel & Strathman, Alan. (2012). Promotion Orientation Explains Why Future-Oriented People Exercise and Eat Healthy. *Personality & social psychology bulletin*. 38. 1272-87. <https://doi.org/10.1177/0146167212449362>
35. Klicperová-Baker, M., Košťál, J., & Vinopal, J. (2015). Time perspective in consumer behavior. In M. Stolarski, N. Fioulaine, & W. van Beek (Eds.), *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (pp. 353–369). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_23
36. Loose, T., Acier, D., Pilet, J. L., Deledalle, A., & El-Baalbaki, G. (2019). Development and Validation of the Temporal Competency Test-5D. *Timing & Time Perception*, 7(3), 254–276. <https://doi.org/10.1163/22134468-20191157>
37. Milfont, T. L., & Demarque, C. (2015). Understanding environmental issues with temporal lenses: Issues of temporality and individual differences. In M. Stolarski, N. Fioulaine, & W. van Beek (Eds.), *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (pp. 371–383). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_24
38. Milfont, T. L., Wilson, J., & Diniz, P. (2012). Time perspective and environmental engagement: a meta-analysis. *International journal of psychology : Journal international de psychologie*, 47(5), 325–334. <https://doi.org/10.1080/00207594.2011.647029>
39. Milfont, T., & Gouveia, V. (2006). Time perspective and values: An exploratory study of their relations to environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*. 26. 72-82. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.03.001>
40. Morison, L. A., Cozzolino, P. J., & Orbell, S. (2010). Temporal perspective and parental intention to accept the human papillomavirus vaccination for their daughter. *British journal of health psychology*, 15(Pt 1), 151–165. <https://doi.org/10.1348/135910709X437092>
41. Nuttin, J. & Lens, W. (1985). *Future time perspective and motivation: Theory and research method*. Leuven, Belgium: Leuven University Press and Lawrence Erlbaum Associates.
42. Ouellette, J. A., Hessling, R., Gibbons, F. X., Reis-Bergan, M., & Gerrard, M. (2005). Using images to increase exercise behavior: prototypes versus possible selves. *Personality & social psychology bulletin*, 31(5), 610–620. <https://doi.org/10.1177/0146167204271589>
43. Peetsma, Thea & Van der Veen, Ineke. (2011). Relations between the development of future time perspective in three life domains, investment in learning, and academic achievement. *Learning and Instruction*. 21. 481-494. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2010.08.001>
44. Petrocelli J. V. (2003). Factor validation of the Consideration of Future Consequences Scale: evidence for a short version. *The Journal of social psychology*, 143(4), 405–413. <https://doi.org/10.1080/002245040309598453>
45. Piko, B. F., & Brassai, L. (2009). The role of individual and familial protective factors in adolescents' diet control. *Journal of health psychology*, 14(6), 810–819. <https://doi.org/10.1177/1359105309338971>
46. Polunin, O. (2015). Cognitive representation of situational and propositional time flow as basis for temporal framing effect in future time mode. *Studia Psychologica*, 57(1), 5–20.
47. Polunin, O. (2021). Time Flow in the Human Mind. Zhanaev, A., Tkachenko, A. (eds.), Searching for Identity. Personal Experiences and Methodological Reflections. *Monography LIBAL, Tom IV, Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego*. (pp. 307-340) Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
48. Rappange, D. R., Brouwer, W. B., & van Exel, N. J. (2009). Back to the Consideration of Future Consequences Scale: time to reconsider?. *The Journal of social psychology*, 149(5), 562–584. <https://doi.org/10.1080/0022450903232324>
49. Senyk, O., Abramov, V., Bedan, V., Bunas, A., Hrechkosii, M., Lutsenko, O., Mandzyk, T., Wittmann, M. (2022). Differences in Time Perspectives Measured under the Dramatically Changing Socioeconomic Conditions during the Ukrainian Political Crises in 2014/2015. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(12), 7465. DOI:10.3390/ijerph19127465.
50. Senyk, O., Kaluźna-Wielobób, A. (2016). Is the classical BTP-profile always the best one? Some insights from BTP measuring in Ukrainian and Polish student samples. *Applied Psychology of Time* / ed. by U. Tokarska. Warsaw: PWN. P. 71-92.
51. Shipp, A. J., Edwards, J. R., & Lambert, L. S. (2009). Conceptualization and measurement of temporal focus: The subjective experience of the past, present, and future. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 110(1), 1–22. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2009.05.001>
52. Sircova, A., van de Vijver, F. J. R., Osin, E., Milfont, T. L., Fioulaine, N., Kislali-Erginbilgic, A., & Zimbardo, P. G. (2015). Time perspective profiles of cultures. In M. Stolarski, N. Fioulaine, & W. van Beek (Eds.), *Time perspective theory; Review, research and application: Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (pp. 169–187). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_11
53. Strathman, A., Gleicher, F., Boninger, D. S., & Edwards, C. S. (1994). The consideration of future consequences: Weighing immediate and distant outcomes of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(4), 742–752. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.4.742>
54. Thea T. D. Peetsma (2000) Future Time Perspective as a Predictor of School Investment, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 44:2, 177-192. <https://doi.org/10.1080/713696667>
55. Toepoel, V. (2010). Is consideration of future consequences a changeable construct?. *Personality and Individual Differences*. 48. 951-956. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.02.029>
56. Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271–1288. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.6.1271>
57. Zimbardo, P., & Boyd, J. (2008). *The time paradox: The new psychology of time that will change your life*. Free Press.

Oksana Senyk, PhD (Psychology), Associate Prof.
ORCID: 0000-0003-1657-4490
Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine

Oleksiy Polunin, Dr of Sci. (Psychology), Prof.
ORCID: 0000-0001-9058-3200
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleksandra Shatilova, PhD (Psychology), Assist.
ORCID: 0000-0002-3785-5606
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv (Ukraine)

Volodymyr Abramov, PhD (Psychology), Assist.
ORCID: 0000-0003-1186-5272
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Iryna Kryvenko, PhD (Psychology), Associate Prof.
ORCID: 0000-0002-7558-5440
Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine

MEASURING FUTURE PERSPECTIVE: CONSIDERATION OF FUTURE CONSEQUENCES SCALE REVALIDATION

Present behavior is influenced by its imaginary future consequences. However, it is known that the immediate and long-term consequences of the same behavior may have different effects on a person's well-being. Hence, when analyzing one's way of making decisions, it is important to take into account how far-reaching consequences of their behavior are considered.

Among the variety of methods to measure future time perspective and its motivational impact on one's decisions and behavior, special attention should be paid to the Consideration of Future Consequences Scale (CFC), which consists of two sub-scales – immediate future and distant future. The scale allows to assess how far-reaching consequences of one's own actions are taken into consideration when making decisions and acting in the present moment.

The first adaptation of the scale into Ukrainian language was conducted in 2017 (Senyk, Riznyk, Horbal), which resulted in good reliability and validity scores for both subscales. However, the question of the possibility of using the Ukrainian version of the CFC as a unidimensional scale remained open.

The present article is dedicated to reviewing the validity and reliability of the Ukrainian CFC in its one- and two-factor solutions. The sample comprised of 1137 participants ($M = 21,05$), residents of almost all Ukrainian regions and the Autonomous Republic of Crimea. The results have shown that the Ukrainian version of CFC has good validity and reliability in both two- and one-factor solutions, and therefore is recommended to be used for future research and in the field of individual practice.

Keywords: CFC-14, Consideration of future consequences scale, test adaptation.